

Pap Levente
Tertulliani *Adversus Iudeaos*

Összegzés

Bár az *Adversus Iudaeos* a *Corpus Tertullianum* nem egyik legtöbbet elemzett műve, de nem lehet azt állítani, hogy ne foglalkozna vele a szaktudomány. Olvasták már az ókorban, ismerték a középkorban, de a modern korban is foglalkoztak a művel. Herman Tränkle már több helyen említett műve óta talán még inkább felfigyelt rá a szakkutatás. Az irodalmi lexikonok címszavaiban is egyre többször olvashatunk róla, szerzőtől függően hol teljesen, hol pedig félig elismerve Tertullianus szerzőségét, azonban már nem találunk egyet sem, amelyik teljességgel tagadná Tertullianus szerzőségét. A kutatás (Capelle, Säflund, stb) mindenképpen a formai, nyelvi elemzések vagy eredeti, vagy hamisítvány volta mellett tört pálcát. Az eredetiség alapvető problémája és a dogmatikus művek elemzése alkotta a tudományos kutatás eddigi fő irányát.

A szöveg fordítása nem kis feladat elé állítja a vállalkozót – talán nem véletlen, hogy a Vanyó László által szerkesztett *Ókeresztény latin írók* sorozatból kimaradt ennek a műnek a műfordítása, de természetesen az eredetiség körüli, heves viták is elbizonytalaníthatták a szerkesztőket a műnek a sorozatba való felvételével kapcsolatban. Ezért volt szükséges egy műfordítás elkészítése is. Ez pedig megtalálható a dolgozatban.

Tertullianus alaptermészetéhez – úgy tűnik – hozzátartozott a küzdelem. Altaner azt mondja, hogy minden írása vádirat. A keresztények és a zsidók közötti polémia már egészen korán elkezdődött, pontosabban már Jézus életében. Krisztus maga is több alkalommal vitázott a farizeusokkal, az írástudókkal és a szaduceusokkal. A zsidók és keresztények közötti polémia Tertullianus számára is ismert volt, aki az *Adversus Iudaeos*ban bőven használja a polemikus elemeket. Különböző témák adnak okot a polémiára: az isteni törvények általános volta, körülmetélés, a Sabbat és Krisztus eljövetele.

Tertullianus is, mint sok korabeli keresztény író ismerte és használta a figurális értelmezést, a típusok és művében felhasználta a típusokat és antitípusokat. A figura szó Tertullianus műveiben több alkalommal szerepel, a figurális értelmezést általában a kényesebb kérdések tárgyalásánál használja. Az *Adversus Iudaeos*ban is több helyen felbukkan a szó, és természetesen használja is a tipológiai értelmezésben rejlő lehetőségeket, különösen a bizonyítás folyamatában. A legjobban kifejtett elem Káin és Ábel típusa, akiknek

természetesen megvan a maguk újszövetségi antitípusa: Káin és Ábel személyének és áldozatának kettősségében Tertullianus a zsidó és a keresztény nép kettősségét véli felfedezni.

A *confirmatio*, olyan gondolkodástörténeti és kultúrtörténeti szempontból fontos kérdést és történetet ad az olvasó kezébe – a Dániel könyvének 9. fejezetében található jövendöléseket –, amelynek aprólékos elemzése fontos következtetések birtokába juttat bennünket.

A retorikai felépítés elemzése, mint már korábban említettem, szinte teljességgel hiányzik a korábbi kutatásból. Ennek első lépéseként azt kellett megvizsgálnom, hogy milyen volt a retorika állapota Kr.u. a második században, milyen irányzatok léteztek és mennyire érvényesült a cicerói ékesszólás elmélete. Az a képzési ideál, amelyet Cicero felvázolt, a köztársaságkorból a császárkorba való átmenet után törés nélkül folytatható volt. Szerzőnk korára lett a retorikának olyan politikai-társadalmi háttere, amely szükségessé tette, hogy az a képzés elsőrangú médiuma legyen. A retorika ennek köszönhetően nem indult teljesen hanyatlásnak

Kimutattuk, hogy az *Adversus Iudaeos* és egyáltalán Tertullianus retorikai alkata kapcsolódik a cicerói ideálhoz, és ezt szem előtt tartva igyekeztünk jelen műben a klasszikus retorikai felépítést és stíluselemeket kimutatni.

Tertullianus humoráról keveset írtak, polémikus hangvételét kutatták inkább, azonban ezzel a művel az ilyen jellegű munkák általában csak címszószerűen foglalkoztak. Éppen ezért éreztem úgy, hogy a műnek a maga teljességében való kutatásához ezen két vetület kiemelése is hozzátartozik, hiszen ha e vitairatot retorikai szempontból vizsgáljuk, amely a disszertáció egyik lényeges eleme, akkor ezek a polémikus összetevők mellőzhetetlen eszközök, amelyek elősegítik, hogy az egyszerű olvasóból adekvát olvasó legyen.

Új a dolgozat szemléletmódja: mert a *Tertulliani Adversus Iudaeos* cím arra utal, hogy ez a dolgozat az egész művet egységesnek és tertullianusinak tartja, és így is kezeli. Míg a művel foglalkozó eddigi munkák annak csak egy-egy szegmensét vizsgálták, egy-egy bizonyos kultúrtörténeti vagy tudomány területi szempontból, addig én egy kicsit tágabb történeti, irodalmi és irodalomelméleti szempontból vizsgáltam azt.